

Shawn Hoffman

BOKSER IN AUSCHWITZ

Dit boek is gebaseerd op waargebeurde verhalen en gebeurtenissen die echt hebben plaatsgevonden. Sommige personages zijn een samensmelting van meer dan één persoon; omwille van het verhaal zijn datering en volgorde van bepaalde gebeurtenissen aangepast.

Tweede druk januari 2014

© 2013 Uitgeverij Kok
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht
www.kok.nl

Originally published in the USA under the title: *Samson*

© 2013 Shawn Hoffman
Published by permission of Thomas Nelson, Nashville, Tennessee
www.thomasnelson.com

Oorspronkelijke titel:
Samson

Vertaling Linda Schouwstra
Omslag Patrick Staal
ISBN 978 90 435 2239 7
ISBN e-book 978 90 435 2240 3
NUR 402/686

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Hoofdstuk 1

Eerst hoorde hij alleen een traag gedruppel van bloed in een metalen kom.

Samson Abrams geest vocht tegen de duisternis. Zijn reuk begon als eerste terug te komen. Er hing een geur van methanol. De sompige stoffigheid van vochtige, betonnen muren. Samson ademde dieper in. Waar was hij? Met iedere seconde dat hij verder bijkwam werd zijn geest helderder. Hij rook de zure geur van een open wond. De bittere stank van rottend vlees. Hij vroeg zich af of ergens vlakbij een lijk lag.

Zijn oogleden zaten aan elkaar vastgeplakt van het geronnen bloed. Hij kon zijn handen niet bewegen om het weg te wrijven, maar hij voelde hetzelfde bloed op zijn gezicht en proefde het in zijn mond. Hij spande zijn oogleden aan, net zolang tot de korsten meegaven. Zijn ogen gingen open en hij keek door de ruimte.

Toen wist hij alles weer. Auschwitz. Blok 10. Het experimentenlab. December 1941.

Een lichtpeertje hoog boven Samsons hoofd bracht wat licht in de donkere ruimte. Hij kon zijn directe omgeving ternauwernood onderscheiden. Op een werkbankje lagen chirurgische attributen, met bloed doordrenkte lappen, scalpels en gebroken naalden; het instrumentarium voor een trage, langgerekte dood. Op een plank aan de verste muur stonden monsterflesjes. Een infuus druppelde vloeistof in zijn arm. Een zoutoplossing, vermoedde Samson, net genoeg om hem in leven te houden. Hij ving een blik van zichzelf op via een roestvrijstalen ketel op de tafel, die als een spiegel werkte. Het was een luguber gezicht. Hij slikte. Zijn keel voelde pijnlijk droog.

Eerst zag hij alleen de zijkant van zijn kaak. Samson huiverde. Diezelfde kaaklijn was eens krachtig en scherp geweest; de kaak van een middengewicht bokskampioen. Hij kon iedere stoot met een grijns incasseren, om vervolgens knalhard terug te slaan. Zijn

tegenstanders zeiden dat hij de slagkracht van een zwaargewicht had, wat hem de bijnamen *Heavy Hands*, *Sledgehammer* en *The Lion of Zion* had opgeleverd.¹

Hij domineerde zijn tegenstander op de Olympische Spelen van 1936, maar twee juryleden en de scheidsrechter hielpen de andere bokser tijdens de finalepartij door hem telkens uit een benarde situatie te laten weggelaten en riepen hem vervolgens tot winnaar uit. Iedereen in de arena wist dat Samson de zege ontnomen was, maar hij nam zijn verlies met trotse, tartende blik.

Op diezelfde kaak zat nu helemaal geen huid meer.

De spieren in Samsons onderkaak lagen open en bloot, alsof iemand met een scherp mes te diep was gegaan bij het scheren, maar niet was gestopt. Hij zag dat de rug van zijn handen er precies zo uitzagen. En de bovenkant van zijn voeten. De voorkanten van zijn dijen. De omgeving van zijn maag. Hij kon zijn rug niet zien, maar de verlamdende pijn vertelde hem dat zijn rug ook ontveld was.

Bij elke ademhaling gingen er pijnscheuten door zijn borst en in zijn schoudergewrichten klopte een constante pijn. Hij hing aan zijn polsen, met beide armen wijd uitgespreid. Samson zag vanuit zijn ooghoeken dat hij was vastgebonden aan een soort operatietafel die rechtop was gezet. Een man aan een kruis. Stalen chirurgienagels door zijn handen nagelden hem vast aan een dwarsbalk op een verticale brancard. Om de druk van de spijkers te verminderen en de lijdensweg te verlengen, waren er leren riemen aan zijn polsen bevestigd.

Twee gedachten stormden op Samson af. Hoelang zou deze marteling nog duren? En hoelang *kon* ze nog duren? Toen drong een derde gedachte zich op. Waar zou hij vandaag zijn geweest als hij die middag in de straten van Krakau, bijna een jaar geleden, een andere beslissing had genomen? Was het maken van de juiste keuze omwille van een medemens dit alles waard geweest? Woog het helpen van iemand die in het nauw zat op tegen het feit dat hij zijn eigen leven en dat van al zijn dierbaren op het spel had gezet?

Samson liet zijn gedachten de vrije loop. Het was alsof hij de omhelzingen van zijn tweelingdochters weer voelde; tengere armpjes

¹ *Mokerhanden, Voorhamer en Leeuw van Sion.*

die zich in het middagzonnetje aan hem vastklemden. Hij hoorde de volle lach in de stem van zijn zoontje. Zijn broer, Zach, en Ester, zijn verloofde. Wat was het een veelbelovend jong stel. Zijn ouder wordende vader en moeder. Hun nabijheid was zo vertroostend als de geur van versgebakken brood. Het welgevormde, warme lichaam van zijn vrouw onder de dekens van hun bed.

Hier was geen zon meer.

Geen stemmen.

Geen dekens.

Geen thuis.

Hier was alleen de realiteit. De arts Josef Mengele, de engel des doods. Hij was de eigenaar van de metalen brancard waar Samson op vastgesnoerd lag. Degene die de bloedige scalpel hanteerde. Als *Hauptsturmführer*, kapitein in het nazileger en arts van beroep, vervulde hij een baanbrekende rol bij het uitvoeren van medische experimenten op gevangenen in Auschwitz. Ook selecteerde hij de velen die vergast moesten worden. De herinnering aan zijn griezelig kalme, Germaanse stem zweefde door Samsons hoofd.

‘Eén ding beloof ik je’, had hij gezegd, vlak voordat Samson van pijn het bewustzijn verloor. ‘Mijn wraak is zoet. En die komt in de vorm van de langzaamste, pijnlijkste dood waartoe de wetenschap thans in staat is. Je hebt mijn erewoord.’

Nu Samson weer bij zijn positieven was, wilde hij vechten. Hij wilde zich bevrijden van de brancard. Hij wilde het experimentenlab met alles erop en eraan verpulveren en in de fik steken. Hij wilde de muren van het concentratiekamp met de grond gelijkmaken en iedere folteraar vermorzelen die vrije mensen in hun klauwen hielden. Maar zijn krachten waren op. Zelfs het oprichten van zijn hoofd was een enorme inspanning. Vechten in een boksring zou er nooit meer bij zijn. Misschien zou hij zelfs niet genoeg herstellen om zonder rolstoel te kunnen.

Misschien zou hij niet eens blijven leven.

Samson hield zich vast aan een laatste strohalm; commandant Rudolf Höss. Geen logische reddende engel, aangezien hij in deze oorlog aan dezelfde kant stond als de Engel des Doods. Maar deze commandant van de SS, die in Auschwitz het opperbevel voerde, had een ironische neiging aan de dag gelegd om Samson althans

binnen de barricaden van het kamp te beschermen. Het stond buiten kijf dat de toewijding en loyaliteit van de commandant onverdeeld bij het Derde Rijk lagen. Maar hij had zo zijn eigen steekhoudende redenen om Samson in leven te willen houden.

Een snik smoorde in zijn keel. Er klonken voetstappen op de gang buiten het experimentenlab. De voetstappen van één man en niet meer dan één. In dit afgelegen gedeelte van het kamp betekende dat twee mogelijkheden.

Was dokter Mengele in aantocht om zijn martelexperiment inzake een langgerekte dood voort te zetten?

Of was het commandant Höss, die tussenbeide kwam?

De deur zwaaide open en Samson zette zich schrap.

Hoofdstuk 2

Krakau, Polen

Negen maanden eerder; maart 1941

Samson Abrams was nooit voor iets of iemand bang geweest. Hij was een gespierde vent van 35 jaar. Zijn door eelt verharde handen waren bedekt met littekens van het formaat zeemossel. In een gevecht – zowel in de ring als op de straat – was Samson altijd de laatste man die overeind bleef. Maar toen zijn scherpe, donkere ogen om de hoek van een gebouw over de Kazimierz boulevard tuurden, liep er tegen wil en dank een rilling over zijn rug.

Een korte blik op het huizenblok herinnerde hem eraan dat zijn geboorteland Polen niet vrij meer was. De aanwezigheid van het ‘Oberkommando des Heeres’, OKH, het Oppercommando van nazi-Duitsland, schreeuwde je overal tegemoet. Op een van de muren hing een poster van een maagdelijk uitziend Pools meisje dat eten uitdeelde aan een Jood met een haakneus, wiens schaduw aan de duivel deed denken. Samsons Joodse familieleden hadden zijn neus altijd klein gevonden, bijna niet-Joods, maar hij had net zo’n fervente hekel aan die propagandaposters als iedereen.

Op de poster daarnaast stond met schreeuwerige letters de slogan *Juden=Läuse=Flecktyphus* afgebeeld; *Joden=luizen=vlektyfus*. In de etalage daarnaast was een grote afbeelding te zien van een Joodse schedel met lijntjes die een kleinere omtrek (en dus een lager IQ) van het Joodse brein suggereerden. Het collectieve beeld was dat Joden van vlooiën vergeven imbecielen waren die de niet-Joden belaagden.

Anderhalf jaar daarvoor, op 1 september 1939, had nazi-Duitsland zich sterk gemaakt en was over zijn grenzen gegaan. Hoewel Polen dapper verzet bood, was de natie vanaf het begin kansloos. Duitsland was één groot munitiedepot. Dag en nacht werd er in de fabrieken aan de productie van tanks, vliegtuigen en machinegeweren gewerkt. Het Poolse leger bood met man en macht verzet

en slaagde er zelfs in een kwart van de Duitse luchtmacht neer te halen, maar een eerlijk gevecht was het geen moment. Dat werd alleen maar erger toen ook de Sovjet-Unie nog tegen Polen optrok. Men sprak van de *Kampania wrześniowa*, de 'septembercampagne'; iets meer dan een maand later, op 6 oktober, was het spel helemaal uit. De pantserdivisies van generaal Wilhelm von List reden vanuit Sudetenland gestaag noordwaarts en tanks rolden over dezelfde boulevard die de verdekt opgestelde Samson nu in zich opnam.

Het bezette gebied werd in eerste instantie opgesplitst. De Sovjet-Unie graaide een deel naar zich toe en Duitsland pikte de rest. Poolse steden in Duitse handen werden militaire districten die door Germaanse generaals bestuurd werden. Straten en steden kregen nieuwe, Arisch klinkende namen. Krakau werd de nieuwe hoofdstad van de centrale Duitse regering. Alle Poolse burgers waren verplicht zich te registreren en kregen identiteitspapieren van het nieuwe bewind. Alle Joden – mannen, vrouwen en kinderen – werden gedwongen zichzelf als zodanig te onderscheiden door permanent een Davidsster te dragen.

Het voedsel werd schaars. Op zekere dag kon je geen brood meer kopen. Een paar dagen later kon je geen melk meer krijgen. Daarna kon je geen brandstof meer vinden om je huis te verwarmen. De decemberwinden bliezen over de ijzige Vistularivier en de mensen leden honger en kou toen winkels geconfisqueerd en gesloten werden. Kerken, musea, bibliotheken, universiteiten en zelfs middelbare scholen gingen dicht; de Duitsers wilden tenslotte niet dat de Polen vrije denkers zouden zijn.

De maanden gingen voorbij. Het kostte moeite om nog een dokter te vinden. Evenals de Poolse onderwijzers, priesters, hoogleraren en andere Poolse leiders, waren zij gearresteerd en gevangengezet. Weer anderen verdwenen simpelweg. Maakte je vandaag nog een praatje met Sigismund, je buurman, de volgende dag zag je hem niet meer. Poolse kinderen die gezegend waren met blond haar en blauwe ogen werden naar Duitsland gestuurd voor 'examens'. Haalden ze die, dan werden ze in Duitse instellingen heropgevoed; zakten ze, dan werden ze naar weeshuizen (of erger) gestuurd, al zaten er in Polen vaders en moeders op hen te wachten.

Net als alle andere volwassen leden van Samsons grote familie,

was hij al snel na de val van Polen zijn baan kwijtgeraakt. Ze waren uit hun huizen gezet en moesten met hun allen (elf gezinsleden) gedwongen hun intrek nemen in een appartement van 40 vierkante meter in een ommuurd stadsgedeelte dat bekendstond als het getto van Krakau. De vrienden met wie hij als metaalbewerker had samengewerkt verdwenen, alle Joden werden ontslagen en een groot deel van de Poolse mannen werkte onder dwang mee in de Duitse wapenindustrie.

Soms kreeg Samson werkopdrachten buiten het getto toebedeeld. Hij pakte alles aan om de eindjes aan elkaar te helpen knopen, maar de rantsoenen en beloningen bleven onverminderd karig. Hij leerde snel zich op straat als Pool voor te doen door zijn armband met Davidsster diep in zijn zak te stoppen en met een decadent Pools accent te praten. Het was misschien zo gek nog niet dat zijn neus die niet-Joodse uitstraling had waar hij thuis mee geplaagd werd.

Op deze ochtend in maart van het jaar 1941 was hij de wanhoop nabij. Samson blies op zijn handen in een poging ze te verwarmen en monsterde de uitstalling in de etalage aan de overkant van de straat. De woorden *Jüdisches Geschäft*, *Joodse winkel*, waren doorgehaald. Te oordelen aan de geur die door de muren heen drong was de winkel nog wel in bedrijf, zij het onder een andere eigenaar. Er waren Duitse brood- en banketbakkers in de Joodse zaak getrokken. Samson wist precies wat hij wilde en maakte snel een afweging ten aanzien van de risico's. Als hij zonder specifieke werkopdracht buiten het getto werd gesnapt, zou hij geslagen, neergeschoten of rechtstreeks naar de kampen getransporteerd worden.

Op het moment dat hij de gedachte liet varen, ging de voordeur open en plaatste een bakker zijn eerste dagverse producten in de smalle vitrine; een grote, met prikkeldraad overdekte mand met net afgebakken broden. De mand en het deksel van prikkeldraad waren met een hangslot aan elkaar verankerd, als voorzorgsmaatregel tegen hongerige Polen die zichzelf zouden bedienen. Voorbijgangers konden het brood wel ruiken, maar als ze iets wilden kopen moest de verkoper het slot van de mand halen. De geur van het brood, dat maar een paar meter van hem verwijderd was, zweefde Samsons neusgaten binnen en zijn ogen fixeerden op de warme,

dampende deegmassa. Het aroma bracht gedachten aan zijn gezin naar boven, het gezin dat hij meer liefhad dan zijn leven. Deze mensen waren de reden dat hij 's morgens zijn bed uitkwam en de aanleiding voor de spaarzame glimlachjes die er af en toe nog af konden. Het was weken geleden dat ze een goede maaltijd hadden gekregen. Het was drie dagen geleden dat ze überhaupt iets te eten hadden gehad.

Nog geen drie maanden na hun eerste ontmoeting was Samson verliefd geworden op en getrouwd met Rebecca, een zwartharige, jonge Jodin met zo'n stralende glimlach dat hij elke avond dolgelukkig naar huis ging. Na elf jaar huwelijk was hij nog net zo gek op haar.

Ze hadden een zoon die nu tien jaar was, Simon, een sterke knul met een artistieke aanleg. Hij kon net zo vaardig piano en viool spelen als getalenteerde musici die tien jaar ouder waren dan hij.

Samsons gezin was uitgebreid met de nu zevenjarige, eeneige tweelingdochters Rachel, een bijdehand rekenwondertje, en Lea, een clowntje met veel taalgevoel. Van buiten identiek, van binnen twee totaal verschillende meisjes.

Samson deelde het appartement met zijn orthodox-joodse ouders, Abraham en Hanna. Hij zag ze met de dag zwakker worden door honger en ouderdom.

Samsons jongere zus, Sara, woonde ook bij hen in. Zoals iedereen leed ze aan ondervoeding en kwam elke dag verder achterop door honger en uitputting. Sara had een zoontje, Elia, die vaak huilde omdat hij te weinig eten kreeg. Sara's man was gevangengenomen en op transport gesteld toen hij betrapt werd bij een poging om eten naar hen toe te smokkelen.

Er woonde ook een magere, jonge Jodin met de naam Ester onder hun dak. Ze had geen broers of zussen. Haar bejaarde moeder was kort na de val van Polen overleden en ze had nu helemaal geen familie meer. Ze was verloofd met Samsons jongere broer Zach, een tenger gebouwde intellectueel en boekenwurm. Ze hadden de belofte afgelegd om tot hun trouwdag van elkaar af te blijven, al woonden ze in hetzelfde huis. Zach en Ester straalden een mix van emoties uit: blijdschap omdat er een toekomst voor hen samen in het verschiep lag, maar tevens bezorgdheid en spanning vanwege

de bezetting.

Samson bepaalde zich met een ruk weer bij het hier en nu. Hij was vastbesloten om die dag iets te eten mee naar huis te nemen, hoe dan ook. Hij zorgde dat hij uit zicht bleef achter een nazitank die traag over straat rolde en stak over. Hij sloop een hoek om en stond abrupt stil, totaal gebiologeerd door een adembenemende aanblik in de goot. Daar zag hij één bloem, die haar kelk boven de gebarsten klinkers uitstak; de eerste voorjaarsoverwinning op de winterse duisternis. Dat kleine bloempje was zo'n ongerijmd gezicht, het straalde zo'n bizarre schoonheid uit in een stad die volledig was ondergedompeld in staal en dood. Voorzichtig, om de blaadjes niet te beschadigen, plukte hij het bloempje met wortel en al en stopte het in zijn jaszak. Samen met dat brood waar hij sowieso mee thuis ging komen, zou het bloempje tenminste voor even de levens kleuren van de mensen die hij liefhad.

Samson dook weg achter het gebouw en vestigde zijn aandacht op de verkoper van de nu Duitse broodwinkel. De bakker was buiten bezig met een klant. Samson bewoog omzichtig naar voren en glipte achter het reclamebord voor bakkersproducten. Hij was nog maar een meter van zijn doel verwijderd. Dit was het moment. Vlug stak hij zijn hand tussen de scherpe metaalconstructie en wrong de ijzeren draden uit elkaar, waarbij hij zichzelf gevoelig sneed. Seconden later was hij terug in dekking en haastte zich naar veiliger oorden, met het brood onder zijn jas en een hand tegen zijn bovenarm om het bloeden te stelpen. Terwijl hij behoedzaam achter de muur wegsloop, verdween Samson uit ieder oog dat zich toevallig in de hoofdstraat mocht bevinden.

Hij bleef stokstijf staan toen hij een schreeuw hoorde.

Binnen een paar seconden volgde er nog een. Samson draaide zich om en zag een orthodox-joodse jongen van een jaar of dertien, die waarschijnlijk onderweg was naar zijn werkopdracht. De jongen liep op de straat, een paar stappen van het trottoir vandaan. Er stonden twee officieren van de SS bij hem, een aan zijn linkeren een aan zijn rechterzijde. SS'ers waren geen gewone Duitse soldaten; ze vormden een kleine, wrede elitegroep van het grotere nazileger en hadden als taak de bezette landen te zuiveren van 'on-

gewenste elementen'. Een van de officieren hield de linker *pais*¹ van de jongen in zijn hand, die hij zojuist aan de slaap had afgesneden met een infanteriebajonet.

'Verordening 44 91. Je zou beter moeten weten dan je buiten de Jodenwijk te wagen!' brulde een van de twee, een grote en breedgeschouderde officier. Samsons vuisten balden zich, maar hij bleef onbeweeglijk staan op zijn onopvallende positie.

De andere, een kortere, gedrongen officier sneed de tweede *pais* af en raakte daarbij met zijn bajonet het oor en de slaap van de jongen. Het bloed stroomde over zijn wangen. Opnieuw gaf de jongen een schreeuw.

Samson hield zich in. Hij was wel wijzer dan zich ermee te bemoeien, maar een herinnering die zich niet weg liet drukken flitsde door hem heen. Jaren geleden, toen hij ongeveer deze leeftijd had, was hij de enige Joodse jongen in de wijk geweest; een wandelend mikpunt voor iedere pestkop in de wijde omgeving. Toen hij op een dag naar school liep, werd hij door een oudere jongen bespuwd. Een andere keer had een hele groep jongens hun jachtgeweren geladen met steenzout en schoten die leeg op zijn rug en benen toen hij naar huis liep. Weer een andere keer werd Samson afgeleid door twee jongens die voor hem liepen en plots doken er achter hem twee andere knullen op, die met een buis van een meter lang op hem in begonnen te slaan.

Deze pestpraktijken bleken een eersteklas trainingskamp voor een vechter in spe te zijn. Tegen iedere jongen, tegen iedere treiteraar nam hij het op. Hij leerde knikken en slippen, hij leerde hoe hij stoten moest opvangen en waar hij zijn tegenstander moest raken. Hij vulde twee emmers met water zodat ze per stuk 42 kilo wogen en bevestigde die aan de uiteinden van een holle buis. Elke dag voor hij naar school ging tilde hij deze buis in een veelvoud van tien keer boven zijn hoofd, zoals het klassieke gewichtheffen. Na schooltijd ging hij naar een speelplaats met klimrek en drukte zich op. Vijfentwintig keer. Vijftig keer. Vijfenzeventig keer. Honderd keer. Hij nam boksles bij een jongensclub in de buurt. Ondertussen werkte hij constant aan zijn boksvaardigheden en ontwikkelde zijn

¹ Een *pais* is een gebedskrul.

krachten. Na verloop van tijd durfden alleen de jongens die groter en sterker waren hem nog in het nauw te drijven; de lafaards kwamen met groepjes van vier of vijf tegelijk.

Samson was vijftien jaar toen een potige kerel zijn moeder haar portemonnee en boodschappentas afhandig maakte. Ze riep om hulp en hij hoorde haar. De vent was veel groter en ouder dan Samson, maar toen de politie erbij kwam moesten ze hem met geweld van de overvaller aftrekken. Zijn gezicht was door de modder gehaald, hij had een gebroken neus en dichtgeslagen ogen. Samsons handen lagen om zijn keel, klaar om te doden.

Samsons gedachtegang werd onderbroken door weer een schreeuw. De langste officier lachte en ging met zijn bajonet over de andere wang van de jongen. Het bloed stroomde over zijn gezicht. Een ziedende woede nam bezit van Samson. Snel drukte hij zijn lippen op een tatoeage van de Davidsster op zijn pols. Die had hij laten zetten toen hij zestien jaar werd, tot ongenoegen van zijn vader. Tatoeages waren verboden in de Joodse cultuur, maar zijn rebelse natuur had vrijwel oncorrigeerbare proporties aangenomen. Op de middelbare school had hij vrijwel onmiddellijk een reputatie als stijfkop en opruier. Bij zijn eerste schorsing smeekte zijn vader hem om zich wat rustiger en volgzamer te gedragen. De tweede keer schudde hij alleen nog zijn hoofd. Zijn dwarsheid was hem in de loop van de jaren goed van pas gekomen en werkte op een bepaalde manier in zijn voordeel.

Opgehitst door de pijnlijke herinneringen aan treiteraars en antisemitische bendes, rende Samson naar het begin van de steeg, dook naar de zijkant en verdween achter een hoop stenen van een ingestort postkantoor. Terwijl hij snel en stil voortbewoog, plande hij zijn strategie.

De gedrongen SS'er hield de jongen van achteren vast; een van zijn worstarmen knelde de luchtpijp van de jongen dicht. De langste sloeg hem in het gezicht.

‘Een perfecte illustratie van de reden waarom alle Joden als zieke ratten behandeld moeten worden!’ Hij boog zich naar het bloeddende oor van de jongen en siste luid: ‘Jij gaat straks een leuk treinreisje maken en als je er bent zijn er een heleboel ovens waar je lekker in kunt spelen.’